

بررسی اثرات آنتی باکتریال عصاره آبی یونجه *Medicago sativa L.* در مقایسه با سه

آنتی بیوتیک جنتامایسین، سیپروفلوکسازین و پنی سیلین

مریم رضایی^{۱*}، مژگان آزادپور^۲، رضا رومیانی^۳، حمید معادی^۴، مرضیه رشیدی پور^۵، غلامرضا طالعی^۶

۱- پژوهشگر، مرکز تحقیقات داروهای گیاهی رازی، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، خرم آباد، ایران.

۲- گروه زیست شناسی، دانشگاه پیام نور مرکز خرم آباد، ایران.

۳- گروه میکروبیولوژی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران.

۴- کارشناس ارشد سلولی و مولکولی، پژوهشگاه ملی مهندسی ژنتیک و زیست فناوری، تهران، ایران.

۵- باشگاه پژوهشگران جوان، دانشگاه آزاد اسلامی خرم آباد، ایران.

۶- دانشیار، گروه میکروبی شناسی، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، خرم آباد، ایران.

یافته / دوره پانزدهم / شماره ۲ / بهار ۹۲ / ویژه نامه گیاهان دارویی

چکیده

دریافت مقاله: ۹۲/۱/۱۲، پذیرش مقاله: ۹۲/۳/۱۸

* مقدمه: در سال های اخیر، استفاده از مواد طبیعی به جای داروهای شیمیایی سنتتیک دارای عوارض جانبی، در پیشگیری و کنترل عفونت های مختلف تاکید شده است. با افزایش روز افزون مصرف گیاهان دارویی در درمان طبی، این شاخه از طب مکمل، جایگاه ویژه ای در درمان بیماری ها پیدا کرده است. تحقیق حاضر به منظور بررسی اثر ضد میکروبی عصاره آبی بذر یونجه در مقایسه با آنتی بیوتیک های جنتامایسین، پنی سیلین و سیپروفلوکسازین بر روی سویه های استاندارد باکتری های سودوموناس آئروژینوزا، اشرشیا کلی، استافیلوکوکوس اورئوس، لیستریا مونوسیتوزنز صورت پذیرفت.

* مواد و روش ها: آزمایشات با استفاده از روش های دیسک دیفیوژن و میکروبراث دابلوشن انجام شد و MIC (حداقل غلظت مهارکننده رشد) و MBC (حداقل غلظت کشنده) گیاه شناسایی شدند.

* یافته ها: حداقل غلظت مهارکننده رشد عصاره آبی گیاه یونجه بر باکتری های گرم مثبت لیستریا منوسایتوزنز و استافیلوکوکوس اورئوس به ترتیب ۲۰۶/۲۵ و ۶۶۰۰ میکروگرم بر میلی بوده و بر باکتری های گرم منفی تست شده در این مطالعه تأثیری نداشت.

* بحث و نتیجه گیری: بر اساس یافته های این تحقیق عصاره آبی گیاه مذکور می تواند کاندید مناسبی برای بررسی های آزمایشگاهی و تکمیلی جهت جداسازی ترکیبات فعال موجود در آن برای دستیابی به داروهای مؤثر ضد میکروبی باشد.

* واژه های کلیدی: اثرات آنتی باکتریال، عصاره آبی، آنتی بیوتیک، یونجه.

آدرس مکاتبه: خرم آباد، انتهای خیابان رازی، معاونت تحقیقات و فناوری، مرکز تحقیقات داروهای گیاهی رازی

پست الکترونیک: re.mari@yahoo.com

مقدمه

برای کنترل و درمان عفونت های باکتریایی استفاده نمود و این امر می تواند موجب کاهش مصرف داروهای شیمیایی و عوارض ناشی از آن گردد.

پژوهش حاضر تلاشی، در جهت ارزیابی آزمایشگاهی تأثیر ضد میکروبی عصاره آبی این گیاه بر روی تعدادی از باکتری های گرم منفی و گرم مثبت انجام گردید.

مواد و روش ها

عصاره گیری

گیاه مورد مطالعه در این پژوهش در مهر ماه ۱۳۹۱ از سازمان جهاد کشاورزی شهرستان خرم آباد تهیه و توسط کارشناس مرکز تحقیقات داروهای گیاهی رازی دانشگاه علوم پزشکی لرستان عصاره گیری شد. عصاره آبی بذر یونجه به روش ماسراسیون و به مدت ۴۸ ساعت استخراج شد. سپس عصاره با استفاده از کیف بوخنر فیلتر شده و پس از آن به منظور جدا نمودن حلال با استفاده از دستگاه رتاری مدل Heidolph ساخت کشور آلمان تحت خلاء تغلیظ گردید. عصاره حاصل تا زمان استفاده در یخچال نگهداری شد.

سویه های باکتریایی

باکتری های مورد استفاده در این تحقیق عبارت بودند از استافیلوکوکوس اورئوس (ATCC25923)، سودوموناس آئروژینوزا (ATCC27853)، اشرشیاکلی (ATCC25922)، لیستریا مونوسیتوژنز (ATCC7644)، که این سویه های استاندارد از انستیتو پاستور تهیه و مورد آزمایش قرار گرفتند.

تعیین حداقل غلظت مهارکنندگی (MIC)

تعیین MIC (Minimum Inhibitory Concentration) یا حداقل غلظت مهار کننده رشد باکتری با روش میکرو دایلوژن برات انجام شد (۴). بدین صورت که ابتدا از محیط کشت مولر هینتون برات (مرک آلمان) ۱۰۰ µl

با توجه به مقاومت دارویی و عوارض جانبی داروهای آنتی باکتریال شیمیایی، رویکرد تحقیقات علمی به منابع طبیعی در چند دهه اخیر بسیار فراوان می باشد. گیاهان را می توان به عنوان منبعی از مواد شیمیایی بالقوه مفید دانست که تنها بخشی از آن مورد بهره برداری قرار گرفته است. یکی از مهم ترین چالش های درمانی، مقابله با بیماری های عفونی به دلیل شیوع و گسترش بالای آنهاست. استفاده بی رویه از داروهای شیمیایی ضد میکروبی منجر به افزایش مقاومت های دارویی علیه آنتی بیوتیک های متفاوت در اکثر باکتری ها گردید (۱). مقاومت باکتری ها به آنتی بیوتیک ها روز به روز در حال افزایش است که این مسئله باعث می شود تا بشر به فکر جایگزین کردن عوامل ضد میکروبی مؤثر و با عوارض جانبی کمتر به جای مواد ضد میکروبی با اثر کمتر و عوارض نا خواسته بیشتر باشد. عصاره های گیاهی دارای موادی هستند که می توانند بر علیه بسیاری از میکروارگانیسم ها بکار روند. این اثرات ضد میکروبی بر علیه باکتری ها و قارچ ها ثابت گردیده است (۲).

یونجه (Medicago sativa) گیاهی است علفی و چند ساله از تیره بقولات (Fabaceae)، سرشار از ویتامین های K E,C,A بوده همچنین دارای آمیلاز که آنزیم مخصوص هضم مواد نشاسته ای است می باشد. آنزیم های بسیاری در یونجه یافت می شود به عنوان مثال می توان از امولسین، اینورتاز و پکتیاز نام برد. یونجه دارای پروتئین، منیزیم، آهن و مقدر جزیی ارسنیک و سیلیس است (۳).

نظر به این که گیاهان دارویی در کشور ما پراکندگی وسیعی دارند، مطالعات روی این گیاهان از نظر خواص ضد میکروبی آن ها زمینه مناسبی را فراهم می کند که از نتایج این بررسی ها جهت جایگزین نمودن داروهایی با منشأ طبیعی

کشت باکتری روی محیط قرار داده شد. پس از ۲۴ ساعت انکوباسیون در ۳۷ درجه سانتی گراد قطر هاله عدم رشد را از پشت پلیت با خط کش اندازه گیری کرده و نتایج حاصل ثبت شدند (۵). دیسک‌های آنتی بیوتیکی سفنازیدیم $10 \mu\text{g}$ ، سیپروفلوکسازین $5 \mu\text{g}$ و پنی سیلین $10 \mu\text{g}$ به عنوان کنترل در این روش نیز به کار برده شدند. همه آزمایشات ۳ بار تکرار شدند.

یافته‌ها

در مطالعه روش میکرو دایلوژن برات، اثر ضد میکروبی عصاره آبی بذر یونجه بر روی سویه های استاندارد لیستریا مونوسیژنوز، استافیلوکوکوس اورئوس، سودوموناس آئروژینوزا و اشرشیا کلی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان دادند که MIC عصاره بذر یونجه علیه استافیلوکوکوس اورئوس برابر $3300 \mu\text{g/ml}$ بوده یعنی در این غلظت دارای اثر مهارکنندگی (Bactriostatic) و MBC آن در برابر غلظت $6600 \mu\text{g/ml}$ بوده و در آن غلظت اثرکشدگی (Bactriocide) از خود نشان داد. عصاره مذکور در غلظت های مطالعه شده در این مطالعه و با روش های کار شده در آن بر سایر باکتری‌ها تأثیری نداشت. همچنین MIC آن بر علیه لیستریا در غلظت $10 \mu\text{g/ml}$ ۲۵۰ مشاهده گردید و اثرکشدگی مشاهده نشد. بنابراین عصاره آبی گیاه یونجه بر باکتری های گرم منفی در این روش فاقد تاثیر بود.

در روش دیسک دیفیوژن قطر هاله عدم رشد در مورد استافیلوکوکوس اورئوس و لیستریا مونوسیژنوز به ترتیب برابر ۱۲،۵ و ۹ میلیمتر بوده و در مورد سایر باکتری‌ها هاله عدم رشدی اطراف دیسک حاوی عصاره مشاهده نشد که این نتایج داده های روش میکرو دایلوژن برات را تأیید می‌کند.

داخل ۹۶ چاهک میکروپلیت ریخته، سپس به اولین چاهک هر ردیف $80 \mu\text{l}$ عصاره اضافه گردید و از چاهک دوم به سوم و به همین ترتیب تا چاهک ۱۲ رقت های یک دوم تهیه شد. در یک ردیف هم به جای عصاره و به عنوان کنترل مثبت $80 \mu\text{l}$ از آنتی بیوتیک‌های سیپروفلوکسازین، جنتامایسین و پنی سیلین متناسب با حساسیت باکتری مورد آزمایش، اضافه و رقیق سازی انجام شد. در آخر به همه چاهک‌ها $100 \mu\text{l}$ سوسپانسیون میکروبی، معادل نیم مک فارلند (۴) به محتویات قبلی چاهک ها اضافه گردید. بعد از ۲۴ ساعت انکوباسیون در دمای ۳۷ درجه سانتی گراد، وجود یا عدم وجود کدورت که نشان دهنده رشد و یا مهار رشد باکتری بود مشاهده و ثبت شد. طبق تعریف غلظت آخرین (رقیق ترین) چاهکی که هیچ کدورتی در آن ایجاد نشده و رشد باکتری در آن مهار شده بود، به عنوان MIC یا حداقل غلظت مهار کننده رشد عصاره تعیین شد. کنترل مثبت رشد باکتری، شامل محیط کشت و باکتری برای هر سویه و کنترل منفی شامل محیط کشت فاقد عصاره و باکتری نیز به طور جداگانه برای هر تیمار منظور گردید.

تعیین حداقل غلظت کشندگی (MBC)

برای تعیین minimum Bactericidal concentration (MBC) $10 \mu\text{l}$ از سه چاهک ماقبل خانه MIC بطور جداگانه بر روی محیط مولر هینتون آگار کشت داده شد. پس از ۲۴ ساعت انکوباسیون در دمای ۳۷ درجه سانتی گراد کمترین غلظتی از عصاره که باکتری در آن رشد نکرده بود (۹۹٪ عدم رشد) به عنوان غلظت کشندگی MBC گزارش شد (۴).

روش دیسک دیفیوژن (disc diffusion)

به منظور آزمایش دیسک دیفیوژن (DD) باکتری ها روی محیط مولر هینتون آگار کشت داده شدند. دیسک های عصاره $6/4$ میلی متری بوده و از قبل 20 میکرولیتر عصاره به هر دیسک اضافه و خشک شدند. از این دیسک های حاوی عصاره پس از

بحث و نتیجه گیری

بیماری‌های عفونی در زمره شناخته شده‌ترین بیماری‌هایی هستند که همواره گریبان گیر انسان بوده و تلاش‌های زیادی برای شناخت عوامل ایجاد کننده، درمان و کنترل آنها صورت گرفته است (۶). با توجه به نتایج به دست آمده، مشخص شد که عصاره آبی بذر یونجه در شرایط آزمایشگاهی دارای قابلیت ضد باکتریایی قابل ملاحظه‌ای بر باکتری گرم مثبت استافیلوکوکوس اورئوس مورد مطالعه می‌باشد ولی بر سایر باکتری‌های ذکر شده فاقد تأثیر است. یکی از دلایل احتمالی عدم مشاهده اثرات ضد باکتریایی قوی از عصاره آبی بذر یونجه در این تحقیق این است که ماده مؤثره واجد اثرات ضد باکتریایی این گیاه در اسانس گیاه می‌باشد که با توجه به غلظت پایین اسانس در عصاره یک گیاه، مشاهده نشدن اثرات ضد باکتریایی از آن دور از انتظار نیست. عامل دیگری که ممکن است اثرات ضد باکتریایی عصاره یک گیاه را تحت تأثیر قرار دهد، روش عصاره‌گیری و نوع حلال مورد استفاده می‌باشد. عصاره‌هایی که با روش‌ها و حلال‌های متفاوتی از یک گیاه گرفته شده می‌توانند اثرات ضد باکتریایی متفاوتی بر روی یک باکتری خاص از خود نشان دهند (۷).

همچنین نتایج به دست آمده از تحقیقات انجام شده توسط گروهی از محققان در سال ۲۰۰۴، بیانگر حساسیت سویه‌های استافیلوکوکوس اورئوس به دوز مشخصی از اسانس اوکالیپتوس است. این مطالعه نشان داد که اسانس اوکالیپتوس علیه عفونت‌های ناشی از استافیلوکوکوس اورئوس‌های مقاوم بسیار مؤثر است که این نتایج با نتایج حاصل از اثر ضد استافیلوکوکوس عصاره آبی و جوشانده اوکالیپتوس جمع‌آوری شده در استان گلستان مطابقت دارد (۸).

تحقیقات انجام شده در نیجریه بر روی ۶ گونه گیاهی از گیاهان دارویی این منطقه نشان می‌دهد که ۴ گونه از این

گیاهان دارویی که به طور معمول توسط پزشکان در درمان عفونت‌های پوست و عفونت‌های دستگاه تنفس استفاده می‌شد بر علیه سویه‌های استافیلوکوکوس اورئوس مؤثرند (۹). مطالعات مختلف نشان می‌دهند که یونجه دارای فعالیت ضد میکروبی وسیعی علیه بسیاری از باکتری‌ها می‌باشد (۱۰). همچنین در مطالعه‌ای مشابه که توسط علی احمدی و همکاران در سال ۲۰۱۰ انجام گرفت نیز تأثیر این عصاره در از بین بردن باکتری‌ها به اثبات رسید (۱۱).

یک مطالعه در سال ۲۰۰۶ اثرات ضد میکروبی در گیاه یونجه را به اثبات رساند (۱۲). نتایج این بررسی پیشنهاد می‌کند که عصاره آبی بذر یونجه می‌تواند به تنهایی یا همراه با سایر عوامل ضد میکروبی برای درمان برخی از عفونت‌های باکتریایی مفید باشد. با این حال آزمایش در سیستم زنده برای ارزیابی سمیت احتمالی عصاره، بررسی خواص و اثر آن و به دست آوردن غلظت‌های مناسب این عصاره برای استفاده در بدن موجود زنده لازم است.

مطالعات آینده بایستی اجزاء تشکیل دهنده این گیاه را تجزیه کنند و هر کدام از این اجزاء به تنهایی از نظر اثرات ضد میکروبی مورد بررسی قرار گیرند. همچنین ارزیابی کلینیکی برای پی بردن به امکان استفاده از این گیاه به عنوان مواد ارزان و با اثرات جانبی کم برای پیشگیری و درمان عفونت‌های رایج بخصوص در مواردی که مقاومت دارویی و خطر عفونت مجدد در آن بالا است مورد نظر می‌باشد.

تشکر و قدردانی

کلیه مراحل این پروژه در مرکز تحقیقات داروهای گیاهی رازی دانشگاه علوم پزشکی لرستان انجام پذیرفت. شایسته است از سرپرست محترم این مرکز جناب آقای دکتر بهرام رسولیان و پرسنل مربوطه که در اجرای آن ما را حمایت نمودند کمال تشکر و قدردانی را داشته باشیم.

References

- Weinstine RA. Controlling antimicrobial resistance in hospitals: Infection control and use of antibiotics. *Emerg Infect Dis.* 2001;7:188-192.
- Lin J, Opoku AR, Geheeb-Keller M, Hutchings AD, Terblanche SE, Jager AK, Van Staden J. Preliminary screening of some traditional Zulu medicinal plants for anti-inflammatory and antimicrobial activities. *Journal of Ethnopharmacology.* 1999;68:267-274.
- Chopra, N, Nayar L, and Chopra C. Glossary of Indian Medicinal Plants (Including the Supplement). Council of Scientific and Industrial Research, New Delhi. 1986;16-35.
- Mahon C R, Manoselis G. Textbook of Diagnostic Microbiology, Chapter 3, 2nd edition WB. Saunders Company. 2000;62-95.
- Androw JM. BSAC Standardized disc susceptibility testing method. *J Antimicrob Chemother.* 2001;3:48-57.
- Talei GR, Meshkatalasadat MH, Mosavi Z. Antibacterial Activity and Chemical Composition of Essential Oils from Four Medicinal Plants of Lorestan, Iran. *Journal of Medicinal Plants.* 2007;1(6):45-52.
- Nostro A, Germano MP, Angelo VA, Marino A, Connatelli MA. Extraction methods and bioautography for evaluation of medicinal plant antimicrobial activity. *Lett Appl Microbiol.* 2000;30(5):389-394.
- Tvivedi NA, Hotchandani SC. Study of the antimicrobial activity of oil *Ecucalyptus*. *Indian Journal of pharmacology.* 2004;36(2):93-94.
- Akinyemi K, Oladapoo , Okware CE , Ibe CC, Fasure KA. Screening of crude extracts of six medical plants used in south-west Nigerian unorthodox medicine for antimethicillin resistant *s.aureus* activity. *BMC Complementary and Alternative medicine.* 2005;5:6.
- Doss V, Parivuguna M. Antibacterial evaluation and phytochemical analysis of *Medicago sativa* L. against some microbial Pathogens. *Indian Journal of Science and Technology.* 2011;4:550-552.
- Aliahmadi A, Roghanian R, Emtiazi G, Ghassempour A. A simple method for primary screening of antibacterial peptides in plant seeds. *IRAN J MICROBIOL.* 2011;3:104-108.
- Pinarosa A, Rossella B, Aldo T, Cesare V, Antonio R, Marian J. Antimicrobial Activity of Saponins from *Medicago* sp. Structure-Activity Relationship. *Phytother Res.* 2006;20:454-457.